

DAGMARA WOŹNIAKOWSKA-FAJST

PROFESOR DOBROCHNA WÓJCİK

Profesor Dobrochna Wójcik urodziła się 4 lipca 1931 r. w Paryżu. Studia prawnicze ukończyła na Uniwersytecie Warszawskim w 1952 r. Następnie na tej samej uczelni studiowała psychologię, a dyplom ukończenia Wydziału Psychologii otrzymała w roku 1963. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych uzyskała w 1975 r. po obronieniu w Instytucie Psychologii UW rozprawy pt.: *Wychowawcze uwarunkowania poziomu agresywności u młodzieży przestępczej i nieprzestępczej* (promotorem pracy był prof. J. Reykowski). Stopień doktora habilitowanego uzyskała w roku 1985 na podstawie rozprawy pt.: *Nieprzystosowanie społeczne młodzieży. Analiza psychologiczno-kryminologiczna*. Praca ta została nagrodzona w konkursie „Państwa i Prawa”. Tytuł naukowy profesora zwyczajnego Dobrochna Wójcik otrzymała w 1996 r.

Profesor Wójcik w 1956 r. rozpoczęła współpracę ze Stanisławem Batawią, wybitnym kryminologiem, który w swoich badaniach łączył wiedzę z dziedzin prawa i psychiatrii. Dobrochna Wójcik podobnie łączy znajomość prawa i psychologii. Co więcej, jej wiedza jest nie tylko teoretyczna. W latach 1958–1963 pracowała jako asystent społeczny, a następnie jako psycholog w schronisku dla nieletnich w Falenicy oraz w poradni wychowawczo-zawodowej. W roku 1963 rozpoczęła pracę w Instytucie Nauk Prawnych PAN. Z Zakładem Kryminologii związana jest do dzisiaj, w latach 1990–2007 pełniła funkcję jego kierownika. Ponadto od roku 1992 aż do dziś Dobrochna Wójcik kieruje Sekcją Karno-Kryminologiczną w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości.

Dzięki multidyscyplinarnemu wykształceniu oraz praktyce zawodowej prof. Wójcik stała się jednym z najwybitniejszych polskich kryminologów. Znaczenie jej prac badawczych jest wyjątkowe: należy podkreślić, że zajmując się w Polsce przestępczością i niedostosowaniem społecznym nieletnich, nie sposób nie odwołać się do dorobku tej uczonej. W pracy naukowej Dobrochna Wójcik podejmowała takie tematy jak etiologia przestępczości nieletnich i młodocianych, psychospołeczne uwarunkowania agresji, nadużywanie alkoholu, rola szkoły w genezie nieprzystosowania społecznego i przestępczości młodzieży, a także problematyka ofiar przestępstw i mediacji. Zajmowała się też prawami dziecka w ogólniejszym ujęciu. Jest autorką rozdziału *Komentarza do Konwencji o prawach dziecka*, dotyczącego praw dzieci gwarantowanych przez konwencję z punktu widzenia ich rozwoju psychicznego¹.

---

¹ T. Smoczyński (red.), *Konwencja o prawach dziecka: analiza i wykładnia*, „Ars boni et aequi”, Poznań 1999.

Wszystkie podejmowane przez nią studia charakteryzują się interdyscyplinarnością i czasochłonnością, prof. Wójcik wykorzystuje przy tym wiedzę z zakresu psychologii, socjologii, medycyny i prawa. Stosuje takie metody badawcze jak: analiza przypadku, badania psychologiczne, wywiad, ankieta czy analiza akt. Co więcej, niektóre ze wspomnianych badań miały, rzadki w polskiej kryminologii, charakter longitudinalny. Na przykład w badaniach dotyczących selekcji nieletnich przestępców w sądach rodzinnych, prowadzonych wraz z H. Kołakowską-Przełomiec, autorki podjęły trud sprawdzenia, jak kształtowały się dalsze losy nieletnich, zarówno pod względem recydywy, jak i przystosowania społecznego².

Problematykę czynów karalnych i demoralizacji nieletnich prof. Wójcik podejmowała także w przeprowadzonych wspólnie z Z. Ostrihanską badaniach uczniów nieprzystosowanych społecznie³, sprawców czynów chuligańskich⁴ czy analizie wpływu środowiska szkolnego na uczniów zdemoralizowanych⁵.

Inne badania prowadzone przez prof. Wójcik to analiza związków między środowiskiem rodzinnym a agresywnymi zachowaniami młodzieży⁶. Ich celem było ustalenie, czy istnieją różnice w poziomie agresywności młodocianych sprawców rozbojów i młodzieży niekaranej, jakie czynniki dotyczące sytuacji rodzinnej mają związek z ich agresywnością oraz czy jednakowa jest rola ojca i matki w kształtowaniu agresywności dzieci. Autorka ustaliła, że sprawcy rozbojów charakteryzowali się wyższym poziomem agresji niż ich niekarani rówieśnicy, agresywność zaś kształtowały takie mechanizmy jak: zaburzone kontakty uczuciowe między rodzicami a dzieckiem, agresywna postawa ojca i bierna postawa matki, która nie reaguje odpowiednio na przejawy agresji u dziecka. Ponadto wskazała, że do wytłumaczenia agresywnych zachowań młodzieży przydatne są trzy teorie kryminologiczne: frustracji-agresji (frustracja spowodowana jest zaburzeniem relacji emocjonalnych z rodzicami, brakiem wystarczającego kontaktu, uznania i miłości), tradycyjna teoria uczenia (warunkiem utrwalania i nabywania doświadczeń jest ich wzmocnienie za pomocą nagród i kar) oraz teoria społecznego uczenia (naśladowanie osób, które są dla dziecka autorytetami).

Wyniki licznych badań nad osobami nieletnimi i młodocianymi udowadniają, że problem niedostosowania społecznego jest bardzo złożony, a głównym wnioskiem z nich płynącym jest potrzeba podejmowania kompleksowych działań prewencyjnych oraz rozwinięcia współpracy między instytucjami powołanymi do opieki nad dziećmi: zarówno wychowawczymi, jak i diagnostycznymi, leczniczymi oraz resocjalizacyjnymi. Dobrochna Wójcik niejednokrotnie postulowała też włączanie w tego typu działania społeczności lokalnej.

---

² H. Kołakowska-Przełomiec, D. Wójcik, *Selekcja nieletnich przestępców w sądach rodzinnych*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990.

³ Z. Ostrihanska, D. Wójcik, *Karalność uczniów nieprzystosowanych społecznie*, *Archiwum Kryminologii* 1984, t. XI.

⁴ Z. Ostrihanska, D. Wójcik, B. Szamota, *Młodociani sprawcy przestępstw o charakterze chuligańskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1982.

⁵ D. Wójcik, *Środowisko szkolne a nieprzystosowanie społeczne i przestępczość młodzieży*, w: J. Jasiński (red.): *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1978.

⁶ D. Wójcik, *Środowisko rodzinne a poziom agresywności młodzieży przestępczej i nieprzestępczej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977.

W latach osiemdziesiątych prof. Wójcik podjęła się badań z zakresu praktyki funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich⁷. Na podstawie ankiet wypełnianych przez kuratorów i sędziów oraz badania aktów prawnych przeprowadziła głęboką analizę polskiego modelu kurateli dla nieletnich. Postulowała specjalistyczne szkolenie kuratorów w zakresie postępowania z nieletnimi i ich rodzicami, jak również zwiększenie liczby kuratorów. Jej zainteresowania pracą kuratorów trwają do dziś. W latach 2003–2008 była kierownikiem projektu *Stan i perspektywy probacji w Polsce* realizowanego przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości. Wyniki tych obszernych badań będą już wkrótce dostępne.

Innym kierunkiem pracy naukowej Dobrochny Wójcik było opracowanie – wspólnie z K. Ostrowską – książki traktującej o biologicznych i psychologicznych teoriach przestępczości⁸. Jest to jedyne w literaturze polskiej kompleksowe omówienie tej grupy teorii kryminologicznych. Profesor Wójcik, pisząc o biopsychicznych uwarunkowaniach nieprzystosowania społecznego i przestępczości, nie tylko przedstawiła znane wówczas poglądy, lecz także zajęła swoje stanowisko, podkreślając, że obciążenia czy predyspozycje biologiczne mogą być neutralizowane przez inne czynniki, np. prawidłowy proces socjalizacji.

W połowie lat dziewięćdziesiątych prof. Wójcik brała udział w międzynarodowych, zespołowych badaniach empirycznych dotyczących ofiar przestępstwa kradzieży z włamaniem⁹. Wyniki badań pokazały m.in., jak głębokie urazy psychiczne pozostawia poszkodowanie tego rodzaju przestępstwem, oraz wskazały na ogromną potrzebę stworzenia dobrze funkcjonującego systemu pomocy ofiarom przestępstw. Z żalem należy zauważyć, że mimo różnych wysiłków podejmowanych w tym kierunku system taki nie powstał do dziś.

Postać Dobrochny Wójcik kojarzy się jednak dzisiaj nie tylko z badaniami nad nieletnimi, ale przede wszystkim z instytucją mediacji. Profesor Wójcik była bowiem jednym z prekursorów wprowadzenia mediacji do polskiego wymiaru sprawiedliwości. Wraz z Janiną Waluk i innymi wolontariuszami z Polskiego Centrum Mediacji i Stowarzyszenia Penitencjarnego „Patronat” brała udział w kształceniu mediatorów poprzez zapraszanie specjalistów z zagranicy, a także wskazywanie prawnych możliwości zastosowania tej instytucji¹⁰. Zaangażowała się w kształcenie praktyków, zachęcając ich do wykorzystywania mediacji w swojej pracy. Jej determinacja pozwoliła najpierw na przeprowadzenie rzetelnego projektu pilotażowego (w polskiej rzeczywistości wręcz eksperymentu) dotyczącego mediacji między nieletnim sprawcą przestępstwa a osobą pokrzywdzoną¹¹. Pozytywne rezultaty tego projektu przyczyni-

⁷ D. Wójcik, *Praca kuratorów dla nieletnich w opinii sędziów sądów rodzinnych i kuratorów społecznych*, *Archiwum Kryminologii* 1988, t. XV.

⁸ K. Ostrowska, D. Wójcik, *Teorie kryminologiczne*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1986.

⁹ Z. Ostrianska, D. Wójcik, *Osoby poszkodowane włamaniem*, w: H. Kołakowska-Przełomiec, *Przestępstwa kradzieży z włamaniem: studium kryminologiczne*, „Typografia”, Warszawa 1996.

¹⁰ D. Wójcik, *Psychologiczna problematyka mediacji między sprawcą przestępstwa a ofiarą*, w: E. Bieńkowska (red.), *Teoria i praktyka pojednania ofiary ze sprawcą*, Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat”, Warszawa 1995 oraz B. Czarnicka-Działuk, D. Wójcik (red.), *Mediacja. Nieletni przestępcy i ich ofiary*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1999.

¹¹ B. Czarnicka-Działuk, D. Wójcik, *Mediacja w sprawach nieletnich w świetle teorii i badań*, „Typografia”, Warszawa 2001.

ły się do wprowadzenia w 2000 r. mediacji do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, a już w roku 1997 do kodeksu karnego i kodeksu postępowania karnego. Dziś mediacja obecna jest także w postępowaniu cywilnym. I choć nadal postuluje się, by praktycy częściej korzystali z tego środka i wiele pozostaje do zrobienia w tej dziedzinie, to bez ogromnej pracy Dobrochny Wójcik stan polskiej mediacji pozostałby jeszcze więcej do życzenia.

Profesor Wójcik jest autorką sześciu książek, z czego w przypadku dwóch jest jedyną autorką, pozostałe cztery powstały we współautorstwie. Jest także redaktorem trzech książek, autorką bądź współautorką¹² przeszło osiemdziesięciu artykułów i autorką sześciu recenzji redakcyjnych.

Dobrochna Wójcik ma duże zasługi w zakresie kształcenia młodej kadry naukowej. Była promotorem dwóch rozpraw doktorskich¹³ oraz recenzentką jedenastu prac doktorskich, recenzentką w pięciu rozprawach habilitacyjnych i dwóch o nadanie tytułu profesora zwyczajnego. Prowadziła wykłady z psychologii klinicznej na studium doktoranckim w Instytucie Nauk Prawnych PAN oraz wykłady i ćwiczenia z kryminologii w Instytucie Psychologii UW oraz w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW. Dzieliła się swoją wiedzą także z praktykami: sędziami sądów rodzinnych i kuratorami sądowymi.

Fachowość prof. Wójcik została niejednokrotnie wykorzystana w praktyce. Była i jest ona członkiem wielu gremiów doradczych, chociażby Zespołu ds. Sieroctwa Społecznego przy Komitecie Społeczno-Politycznym Rady Ministrów (1995–1997), Rady Naukowej Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości czy Społecznej Rady ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości (od 2005 r.). W latach 1996–1999 była ekspertem Komitetu ds. Profilaktyki Przestępczości Rady Europy.

Jest ona także autorką ważnych ekspertyz naukowych z zakresu problemów dzieci zagrożonych nieprzystosowaniem społecznym: m.in. na temat nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (1995), projektu ustawy o zapobieganiu narkomanii (1995), projektu rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie szczegółowych warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach (1996), programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (1996) i projektu rozporządzenia dotyczącego mediacji w sprawach nieletnich (1999).

Dobrochna Wójcik działa aktywnie zarówno w polskim, jak i międzynarodowym środowisku kryminologicznym. Jest członkiem-założycielem Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. prof. Stanisława Batawii (była jego prezesem w latach 1991–2002). Dzięki wysiłkom prof. Wójcik stowarzyszenie jest członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Kryminologicznego (Société Internationale de Criminologie) z siedzibą w Paryżu. Dobrochna Wójcik jest też redaktorem naczelnym roczni-

---

¹² Rzetelne analizy kryminologiczne wymagają niejednokrotnie przeprowadzania badań, które wykonywane są przez cały zespół. Stąd w tej dziedzinie wiele prac siłą rzeczy publikowanych jest pod kilkoma nazwiskami.

¹³ W 1997 r. Katarzyna Badźmirowska-Masłowska obroniła pracę pt. *Młodociani sprawcy zabójstw w Polsce*, a w 2007 r. Marzena Kruk pracę pt. *Funkcjonowanie instytucji mediacji w sprawach karnych w Polsce. Analiza kryminologiczna*.

ka „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego” oraz członkiem redakcji „Archiwum Kryminologii”.

Ponadto prof. Wójcik jest członkiem Association Internationale de Droit Pénal, Société Internationale de Criminologie (była członkiem dyrekcji w latach 1994–1999, a w latach 1999–2004 członkiem Komitetu Naukowego), International Society for Research on Aggression oraz Komitetu Naukowego European Society of Criminology (w latach 2004–2005). Obecnie Dobrochna Wójcik jest także członkiem i konsultantem Polskiego Centrum Mediacji oraz członkiem Społecznej Rady ds. Alternatywnych Metod Rozwiązywania Konfliktów i Sporów przy Ministrze Sprawiedliwości.

Na zakończenie pozwolę sobie na refleksję osobistą: z prof. Dobrochną Wójcik mam zaszczyt i przyjemność współpracować od ośmiu lat. Pani profesor jest skarbnicą wiedzy, bardzo poważnie traktuje wysiłki młodych pracowników naukowych i zawsze służy nam radą i pomocą. Troszczy się o nas, podsyłając nam ciekawe informacje fachowe, i ma cierpliwość, by dyskutować o naszych wątpliwościach i problemach badawczych. A na dodatek jest znakomitym kompanem podróży.

BIBLIOGRAFIA PRAC PROF. DR HAB. DOBROCHNY WÓJCİK

I. Książki

1. *Środowisko rodzinne a poziom agresywności młodzieży przestępczej i nieprzestępczej*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław–Kraków–Gdańsk 1977.
2. *Młodociani sprawcy przestępstw o charakterze chuligańskim* (wraz z B. Szamotą i Z. Ostrihanską), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1982.
3. *Nieprzystosowanie społeczne młodzieży: analiza psychologiczno-kryminologiczna*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1984.
4. *Biologiczne uwarunkowania nieprzystosowania społecznego i przestępczości*, w: K. Ostrowska, D. Wójcik, *Teorie kryminologiczne*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1986.
5. *Selekcja nieletnich przestępców w sądach rodzinnych* (wraz z H. Kołakowską-Przelomiec), Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990.
6. *Mediacja w sprawach nieletnich w świetle teorii i badań* (wraz z B. Czarnecką-Działuk), „Typografia”, Warszawa 2001.

II. Podręczniki

1. *Teorie przyczyn przestępczości*, w: L. Wołoszynowa (red.), *Materiały do nauczania psychologii*, seria IV, t. I, *Psychologia kliniczna i psychopedagogika specjalna*, Warszawa 1965.
2. *Sytuacja dzieci przestępczych w ich środowisku rodzinnym. Próba badań psychologicznych*, w: L. Wołoszynowa (red.), *Materiały do nauczania psychologii*, seria IV, t. I, *Psychologia kliniczna i psychopedagogika specjalna*, Warszawa 1965.
3. *Rozwój dzieci do lat 6 chorych na fenylketonurię wczesnie leczonych* (wraz z D. Chrzanowską), w: L. Wołoszynowa (red.), *Materiały do nauczania psychologii*, seria IV, t. 5, Warszawa 1976.

III. Artykuły w czasopismach naukowych

1. *Środowisko rodzinne nieletnich przestępców i ich nieprzestępczych braci*, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Higieny Psychiczej* 1966, nr 4, rok II.
2. *Kryteria oceny moralnej kradzieży u młodzieży przestępczej i nieprzestępczej*, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Higieny Psychiczej* 1967, nr 1, rok III.
3. *Młodociani sprawcy rozboju*, *Archiwum Kryminologii* 1972, t. V.
4. *Alkoholizowanie się uczniów szkół podstawowych a objawy ich nieprzystosowania społecznego* (wraz z Z. Ostrihanską), *Problemy Alkoholizmu* 1978, nr 11.
5. *Dalsza karalność młodocianych sprawców rozboju a objawy ich społecznego wykołejenia*, *Państwo i Prawo* 1979, z. 11.
6. *Prawnonaruszyteli młodzieżowo wozrasta, osużdonnyje za prestuplenija chuligan-skowo charaktiera* (wraz z Z. Ostrihanską), *Polskoje Sowriemiennoje Prawo* 1982, nr 1/2.
7. *La nouvelle législation polonaise relative aux mineurs délinquants et en danger*, *Droit de l'Enfance et de la Famille* 1983, nr 1.
8. *Karalność uczniów nieprzystosowanych społecznie* (wraz z Z. Ostrihanską), *Archiwum Kryminologii* 1984, t. XI.
9. *Sytuacja dzieci i młodzieży w Polsce* (wraz z Z. Ostrihanską), *Archiwum Kryminologii* 1985, t. XII.
10. *El nivel de la agresividad y sus condicionamientos sociales entre los jóvenes delincuentes y no delincuentes*, *Revista Internacional de Sociologia* 1986, t. 44, nr 2.
11. *Praca kuratora dla nieletnich w opinii sędziów sądów rodzinnych i kuratorów społecznych*, *Archiwum Kryminologii* 1988, t. XV.
12. *Młodzież nieprzystosowana społecznie. (Badania katamnesticzne)* (wraz z Z. Ostrihanską), *Archiwum Kryminologii* 1990, t. XVI.
13. *Przestępczość i sprawcy przestępstw z użyciem agresji*, *Archiwum Kryminologii* 1991, t. XVII.
14. *Ustawa z dnia 26 X 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich a Konwencja Praw Dziecka* (wraz z H. Kołakowską-Przełomiec), *Studia Prawnicze* 1992, z. 3–4.
15. *Burglaries as seen by the victims* (wraz z Z. Ostrihanską), *International Review of Victimology* 1993, t. 2, nr 3.
16. *Foreigners Criminality Problems in Poland*, w: *Europe 2000 Quarterly Newsletter*, wrzesień 1995, nr 6.
17. *Police response to crime: the perception of victims from two Polish cities* (wraz z R.I. Mawbym, Z. Ostrihanską), *Policing and Society* 1997, t. 7.
18. *Security and crime prevention at home: a comparison of victims' response to burglary in England, Poland and Hungary* (wraz z S. Walklate, Z. Ostrihanską, R.I. Mawbym, I. Görgenyi), *International Journal of Risk and Crime Prevention* 1997, t. 2, nr 1.
19. *Zasady odpowiedzialności nieletnich wobec kodyfikacji karnej* (wraz z B. Czarnecką-Działuk i Z. Ostrihanską), *Państwo i Prawo* 1998, z. 9–10.
20. *Ofiary włamań mieszkaniowych (wyniki międzynarodowych badań porównawczych)* (wraz z R.I. Mawbym, Z. Ostrihanską, S. Walklate, I. Görgenyi), *Archiwum Kryminologii* 1997–1998, t. XXIII–XXIV.
21. *Zezwolenie na czasowe opuszczenie zakładu karnego* (wraz z A. Siemaszką i J. Szumskim), *Archiwum Kryminologii* 1997–1998, t. XXIII–XXIV.
22. *Zasady odpowiedzialności nieletnich wobec kodyfikacji karnej* (wraz z B. Czarnecką-Działuk, Z. Ostrihanską), *Państwo i Prawo* 1998, z. 9–10.

23. *A letter from Poland: penal reform in the 1990's, Crime Prevention and Community Safety: An International Journal* 1999, nr 1.
24. *Probacja: rozwiązania prawne przyjęte w niektórych krajach europejskich, Archiwum Kryminologii* 1999–2000, t. XXV.
25. *Victims' needs and the availability of services: a comparison of burglary victims in Poland, Hungary and England* (wraz z I. Görgenyi, R.I. Mawbym, Z. Ostrihanską, S. Walklate), *International Criminal Justice Review* 1999, nr 9 (1).
26. *Victims and crime prevention: a comparison of public response to crime in England, Poland and Hungary* (wraz z S. Walklate, Z. Ostrihanską, R.I. Mawbym i I. Görgenyi), *International Journal of Risk, Security and Crime Prevention* 1999, nr 2 (1).
27. *Wyniki eksperymentalnego programu mediacji w sprawach o czyny karalne nieletnich, Mediator* 2001, nr 19 (4).
28. *Kryminologia polska – tradycja i perspektywy* (wraz z A. Kossowską, I. Rzeplińską), *Studia Prawnicze* 2001, z. 3–4.
29. *Nowe przepisy o mediacji, Jurysta* 2003, nr 9/10.
30. *Mediation in Polish penal law and juvenile law, Crime Prevention and Community Safety: An International Journal* 2004, t. 6, nr 2.
31. *Współdziałanie krajów Europy Wschodniej i Środkowej w rozwoju sprawiedliwości naprawczej i mediacji, Mediator* 2006, nr 36 (1).
32. *Wymiar sprawiedliwości wobec nieletnich w wybranych krajach* (wraz z K. Buczkowskim, J. Czabańskim, M. Jankowskim), *Prawo w Działaniu* 2008, nr 3.

IV. Artykuły w pracach zbiorowych

1. *Środowisko szkolne a nieprzystosowanie społeczne i przestępczość młodzieży*, w: J. Jasiński (red.), *Zagadnienia przestępczości w Polsce*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1975.
2. *Wybrane zagadnienia z etiologii i psychoterapii alkoholizmu*, w: M. Szostak (red.), *Wybrane zagadnienia z psychologii klinicznej*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1976.
3. *Rozmiary, dynamika, determinanty i skutki spożycia alkoholu* (wraz z S. Szelhausem), w: J. Jasiński (red.), *Zagadnienia nieprzystosowania społecznego i przestępczości w Polsce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1978.
4. H. Gomez Buendia (red.), *Urban Crime. Global Trends and Policies*, United Nations University, Tokyo 1989 – udział w pracy zbiorowej.
5. *The school. Social maladjustment and juvenile delinquency*, w: J. Jasiński (red.), *Problems of Social Maladjustment and Crime in Poland*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1989.
6. *Drinking: extent, trends, causes and effects* (wraz z S. Szelhausem), w: J. Jasiński (red.), *Problems of Social Maladjustment and Crime in Poland*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Warszawa–Wrocław 1989.
7. *Demoralizacja nieletnich w świetle ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* (wraz z H. Kołakowską-Przełomiec), w: T. Bojarski, M. Mozgawa (red.), *Prawne i społeczne metody i środki eliminowania zaburzonej socjalizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1991.
8. *Le traitement des mineurs delinquants en Pologne*, w: R. Cario, A.M. Favard (red.), *La personnalité criminelle: actes des journées Pinatel*, Eres, Toulouse 1991.

9. *Jak bronić się może Europejczyk?*, w: E. Czyż (red.), *Dziecko i jego prawa*, Biblioteka Komitetu Ochrony Praw Dziecka, Warszawa 1992.
10. *Umorzenie spraw karnych w sądach rodzinnych* (wraz z H. Kołakowską-Przełomiec), w: B. Kowalska-Ehrlich, S. Walczak (red.), *Prawne i pedagogiczne aspekty resocjalizacji nieletnich*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992 (*Prace Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji UW*, t. 12).
11. *Dziecko przed organami wymiaru sprawiedliwości. Sytuacja dziecka będącego w konflikcie z prawem karnym* (wraz z B. Czarnecką-Działuk), w: *Wokół praw dziecka. Część I*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 1993.
12. *Ławnicy. Rezultaty badań empirycznych*, w: A. Siemaszko (red.), Oficyna Naukowa, Warszawa 1994 – udział w pracy zbiorowej.
13. *Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży a prawa gwarantowane przez Konwencję o Prawach Dziecka*, w: T. Smoczyński (red.), *Konwencja o prawach dziecka: wybrane zagadnienia prawne i socjalne*, Polski Komitet UNICEF, Warszawa 1994.
14. *Przestępczość w okresie transformacji ustrojowej* (wraz z A. Kossowską i H. Kołakowską-Przełomiec), w: *Prawo w okresie przemian ustrojowych w Polsce: z badań Instytutu Nauk Prawnych PAN*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 1995.
15. *Poglądy sędziów i prokuratorów na niektóre propozycje zmian w prawie karnym. Rezultaty badań empirycznych*, A. Siemaszko (red.), Warszawa 1995 – udział w pracy zbiorowej.
16. *Juvenile Delinquency and Victims of Crime*, w: J. Jasiński, A. Siemaszko (red.), *Crime Control in Poland. Polish Report for the Ninth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Cario, Egipt, 29 April – 8 May 1995*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1995.
17. *Osoby poszkodowane włamaniem* (wraz z Z. Ostrihanską), w: H. Kołakowska-Przełomiec (red.), *Przestępstwa kradzieży z włamaniem: studium kryminologiczne*, „Ty-pografika”, Warszawa 1996.
18. *Poland*, w: D.J. Shoemaker (red.), *International Handbook on Juvenile Justice*, Greenwood Press, Westport, Connecticut–London 1996.
19. *Postępowanie mediacyjne w nowej kodyfikacji karnej* (wraz z E. Bieńkowską i B. Czarnecką-Działuk), w: *Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze, Nowa kodyfikacja karna*, z. 14, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 1998.
20. *Wybrane problemy przestępczości nieletnich – rozmiary i dynamika zjawiska*, w: M. Dymek (red.), *Zjawiska patologii społecznej wśród dzieci i młodzieży: sposoby zapobiegania, Materiały pokonferencyjne*, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom 1999.
21. *Probacja w prawie karnym i praktyce Francji* (wraz z K. Poklewskim-Koziełłem), w: L. Bogunia (red.), *Księga pamiątkowa ku czci profesora Józefa J. Wąsika*, „Kolonia-Limited”, Wrocław 1999.
22. *Mediacja – nowa instytucja w procesie karnym. Idea i problemy praktyczne*, w: O. Górniok (red.), *U progu nowych kodyfikacji karnych: księga pamiątkowa ofiarowana profesorowi Leonowi Tyszkiewiczowi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1999.
23. *Koncepcja badań ewaluacyjnych eksperymentalnego programu między nieletnim sprawcą przestępstwa a osobą pokrzywdzoną*, w: B. Czarnecka-Działuk, D. Wójcik (red.), *Mediacja. Nietelni przestępcy i ich ofiary*, Oficyna Naukowa, Warszawa 1999.

24. *Rozwój psychiczny dzieci i młodzieży a prawa gwarantowane przez Konwencję o Prawach Dziecka*, w: T. Smoczyński (red.), *Konwencja o prawach dziecka: analiza i wykładnia*, „Ars boni et aequi”, Poznań 1999.
25. *Restorative Justice*, w: A. Siemaszko (red.), *Crime and Law Enforcement in Poland on the Threshold of the 21st Century*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2000.
26. *Osoby pokrzywdzone i ich rola w przestępstwie porachunkowym*, w: M. Kulicki, W. Pływaczewski, M. Zajder (red.), *Przestępczość porachunkowa jako przejaw przestępczości zorganizowanej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, Szczytno 2000.
27. *Victim–Offender Mediation in Poland* (wraz z B. Czarnecką-Działuk), w: *Victim–Offender Mediation in Europe. Making Restorative Justice Work. The European Forum for Victim–Offender Mediation and Restorative Justice*, Leuven 2000.
28. *Przestępczość i zachowania dewiacyjne młodzieży. Podkultury patologiczne*, w: W. Kuczyński (red.), *Dziesięciolecie Polski Niepodległej 1989–1999*, Fundacja Księgi Dziesięciolecia Polski Niepodległej, Warszawa 2002.
29. *Instytucja mediacji w sprawach nieletnich w Polsce w świetle standardów międzynarodowych*, w: A. Łopatka, B. Kunicka-Michalska, S. Kiewlicz (red.), *Prawo, społeczeństwo, jednostka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Kubickiemu*, Wydawnictwo ABC, Warszawa 2003.
30. *Mediation en justice pour les mineurs en Pologne. Idée et recherches*, w: A. Managanas (red.), *Etudes en Hommage à Alice Yotopoulos-Marangopoulos. Droits de l’Homme. Crime – Politique Criminelle*, vol. B, Ateny 2003.
31. *Victim–offender mediation with juveniles in Poland* (wraz z B. Czarnecką-Działuk), w: A. Mestitz, S. Ghetti (red.), *Victim–Offender Mediation with Youth Offenders in Europe: An Overview and Comparison of 15 Countries*, Springer, Dordrecht 2005.
32. *Zagrożenie przestępczością – mity, rzeczywistość, reakcja społeczna* (wraz z A. Kossowską, I. Rzeplińską, D. Woźniakowską, W. Klausem), w: W. Czapliński (red.), *Prawo w XXI wieku. Księga pamiątkowa 50-lecia Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2006.
33. *Poglądy sędziów na temat mediacji w sprawach karnych*, w: K. Krajewski (red.), *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa–Kraków 2007.
34. *Problematyka wczesnego zapobiegania przestępczości nieletnich*, w: M. Andrzejewski et al. (red.), *Księga Jubileuszowa Profesora Tadeusza Smoczyńskiego*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, Toruń 2008.
35. *Reakcja formalna na czyny zabronione nieletnich* (wraz z A. Kossowską, I. Rzeplińską, D. Woźniakowską i W. Klausem), w: J. Jakubowska-Hara et al. (red.), *Reforma prawa karnego – propozycje i komentarze. Księga pamiątkowa Profesor Barbary Kunickiej-Michalskiej*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2008.

V. Materiały z konferencji

1. *Wyniki badań agresywności młodocianych sprawców rozboju*, w: *Materiały II Wrocławskiego Symposium Kryminologicznego*, Wrocław 1973.
2. *Rozmiary alkoholizowania się dziewcząt ze szkół podstawowych w Warszawie a ich otoczenie społeczne. II sesja naukowa nt. Zwalczania alkoholizmu w Wielkopolsce*, w: *Materiały z sesji, zorganizowanej przez Instytut Prawa Karnego Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, 3–5 X 1979*, Poznań 1979.

3. *Rozmiary i nasilenie recydywy u sprawców rozboju*, w: *Recydywa. Materiały V Wrocławskiego Sympozjum Kryminologicznego*, Wrocław 1980.
4. *Problematyka alkoholizowania się młodzieży ze szkół podstawowych w Warszawie* (wraz z Z. Ostrihanską), w: *Konferencja nt. Społeczne aspekty pijaństwa i alkoholizmu w Polsce*, Opole 1981.
5. *Sytuacja rodzinna jako czynnik warunkujący nieprzystosowanie społeczne uczniów warszawskich szkół podstawowych*, w: A. Ratajczak (red.), *Zjawiska patologii życia rodzinnego i ich społeczno-prawne konsekwencje. Materiały IV Sesji naukowej poświęconej problemom kryminologicznym Wielkopolski*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1983.
6. *Gewaltkriminalität und Gewalttater in Polen*, w: A. Eser, G. Kaiser, E. Weigend (red.), *Zweites deutsch-polnisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie, Freiburg i Br., 8–14 April 1984*, Baden-Baden 1986.
7. *Die Selektion Minderjähriger Straftater im Bereich der Familiengerichtsbarkeit* (wraz z H. Kołakowską-Przełomiec), w: A. Eser, G. Kaiser, E. Weigend (red.), *Drittes deutsch-polnisches Kolloquium über Strafrecht und Kriminologie. Mogilany–Kraków, 6–10 Oktober 1986*, Baden-Baden 1988.
8. *Struktura, dynamika agresywnej przestępczości w Polsce i jej psychologiczne obciążenie*, w: *Tezisy wystąpienia na Rzymskim sympozjum kryminologów: Profilaktyka prawonaruszenia: Perspektywy badania*, Ryga 1990.
9. *Idea Konwencji Praw Dziecka a ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich* (wraz z H. Kołakowską-Przełomiec), w: J. Bińczycka (red.), *Prawa dziecka: deklaracje i rzeczywistość. Materiały z konferencji, Rembertów, 19–21 czerwca 1992*, „Impuls”, Kraków 1993.
10. *Le Droit pénal des mineurs dans les pays de l'Europe de l'Est*, w: *Droit pénal Européen des mineurs. Colloque International organisé dans le cadre d'un réseau Européen de laboratoires. Université de Droit, d'Economie et des Sciences d'Aix – Marseille*, Marseille 1992.
11. *Włamania do mieszkań w opinii osób poszkodowanych* (wraz z Z. Ostrihanską), w: E. Bieńkowska (red.), *Wiktymologia w Europie. Materiały pierwszej międzynarodowej konferencji na temat wiktymologii w Europie Wschodniej i Zachodniej, Konstanca k. Warszawy, 17–22 marca 1991*, Warszawa 1993.
12. *Psychologiczne problemy mediacji między sprawcą przestępstwa a ofiarą (w postępowaniu z nieletnimi)*, w: E. Bieńkowska (red.), *Teoria i praktyka pojednania ofiary ze sprawcą. Materiały z konferencji międzynarodowej. Warszawa, 26–27 stycznia 1995 r.*, Stowarzyszenie Penitencjarne „Patronat”, Warszawa 1995.
13. *The Human Rights and Criminal Law [Konferencja zorganizowana przez Trybunał Konstytucyjny Republiki Słowackiej i Fundację Europa 2000 w Koszycach (Słowacja) w dniach 18–20 czerwca 1997 r. nt. Prawa Człowieka i zorganizowana przestępczość]*, w: *Europe 2000 Quarterly Newsletter*, październik 1999, nr 15.
14. *Wyniki eksperymentalnego programu mediacji w sprawach o czyny karalne nieletnich*, w: *Materiały z konferencji pt. Probacyjne środki polityki karnej – stan i perspektywy*, Komisja Praw Człowieka i Praworządności Senatu RP, Warszawa 2001.
15. *Perspektywy rozwoju mediacji w Polsce – likwidacja barier. Materiały z konferencji naukowej: Mediacja w polskiej rzeczywistości*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2003.

16. *Instytucja mediacji w sprawach nieletnich w Polsce (teoria i praktyka)*, *Biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu*, nr 4 (48), Warszawa 2003.
17. *Mediacja w zakładach karnych – obawy i korzyści*, w: W. Ambrozik, P. Stępnia (red.), *III Krajowe Sympozjum Penitencjarne. Służba Więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, Centralny Ośrodek Szkolenia Służby Więziennej, Poznań–Warszawa–Kalisz 2004.
18. *Mediacja w sprawach nieletnich. Problematyka prawna i psychologiczna*, w: *Materiały z Konferencji Katedry Psychologii Klinicznej Uniwersytetu Śląskiego 9–11 grudnia 2002 r. nt. Zastosowanie psychologii klinicznej w praktyce sądowej*, Katowice 2003.

VI. Redakcja książek

1. *Impact of Political, Economic and Social Change on Crime and its Image in Society – 51 International Course of Criminology* (red. wraz z B. Szamotą-Saeki), Warszawa 1996.
2. *Mediacja. Nieletni przestępcy i ich ofiary/Juvenile Offender–Victim Mediation* (red. wraz z B. Czarnecką-Działuk), Oficyna Naukowa, Warszawa 1999.
3. M. Wright, *Restoring Respect for Justice. A Symposium/Przywracając szacunek sprawiedliwości* (red. wraz z J. Waluk), Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej, Warszawa 2005.

VII. Prace publicystyczno-naukowe

- H. Kołakowska-Przełomiec, Z. Ostrihanska, A. Kossowska, D. Wójcik, J. Krawczyk, I. Rzeplińska, B. Szamota-Saeki, K. Badźmirowska-Masłowska, *Nieletni do więzienia? Naukowcy przeciw*, *Rzeczpospolita* z 24 czerwca 1994 r.